

гарантій трудових прав громадян, насамперед у частині забезпечення гідної праці, залишається однією з найактуальніших проблем в Україні. Це зумовлює бідність серед працюючих, спричиняє масову трудову міграцію та руйнування трудового потенціалу, втрату конкурентоздатності національної економіки. Крім того, ігнорування та нехтування працівниками елементарних вимог правил і норм безпеки під час виконання робіт на виробництві за статистикою є однією з основних причин травматизму. В умовах ринкової економіки та науково-технічного прогресу змінилися і виробничі умови для працівників, збільшилась кількість автоматизованих систем виробництва, машин та устаткування – усе це необхідно враховувати при удосконаленні механізму реалізації прав працівників у сфері охорони праці.

1. Загальна декларація прав людини. Голос України. 2008. № 236.
2. Конституційні права і свободи людини і громадянина. URL : <http://ukped.com/skarbnichka/366-.html>.
3. Щербина В. І. Трудове право України: підруч. / за ред. В. С. Венедіктова. Київ : Істина, 2008. 384 с.
4. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 49. Ст. 668.
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності : Закон України від 23.09.1999. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 46-47. Ст. 403.
6. Стефанчук Р. О. Цивільне право України : навч. посібник. Київ: Прецедент, 2005. 798 с.

Олексій ХАЛАПСІС

завідувач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін,

доктор філософських наук, професор

Євгенія КОВАЛЕНКО-МАРЧЕНКОВА

начальник науково-редакційного

відділу Дніпропетровського

державного університету

внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна),

кандидат економічних наук

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ХІХ СТОЛІТТЯ: ТЕХНОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА ЕКОНОМІЧНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Витоки глобалізації деякі науковці знаходять ще в Стародавньому Римі, принаймні з епохи Августа [3]. Але «глобалізація» в прямому сенсі цього слова почалась з великих географічних відкриттів, які значно розширили ойкумену західної людини, а конквістадори, торговці, батьки-

пілігрими та інші шукачі пригод заклали основи колоніальної системи, яка поступово стала охоплювати майже весь світ. На початок ХІХ століття європейські країни контролювали щонайменше 35% земної кулі, а до 1914 року вони здійснювали прямий чи опосередкований контроль над 84% поверхні нашої планети [4, с. 2–3].

Втім, контроль над значними територіями поза Європою ще не означав наявність глобальної економічної системи, і справа тут не в географії. Впродовж століть і аж до початку ХІХ століття максимальна швидкість поширення інформації дорівнювала швидкості коня на суші і швидкості вітрильного корабля на морі. З урахуванням того, що цим обом засобам доставки інформації доводилося долати безліч перешкод, затримок, слідувати об'їзними шляхами і наражатися на різні небезпеки у дорозі, світ ХVІІІ століття був дуже повільним в порівнянні з сучасним світом. Лист від британського бізнесмена з Бомбея до його ділового партнера у Лондоні мандрував кілька місяців, і стільки ж йшла відповідь. Губернатори заморських територій, командувачі ескадр, капітани кораблів за таких умов змушені були приймати самостійні рішення, не чекаючи наказів з центру. Британський королівський уряд міг узнавати про війну, в якій брали участь британські же солдати, після того, як вона завершилась.

Умови для створення глобального економічного простору з'явилися лише у ХІХ столітті, і пов'язані вони не лише з розширенням колоніальної бази.

Ще у 1792 році французький механік Клод Шапп представив Національному зібранню опис оптичного телеграфу, а з 1794 року ця система запрацювала та стала широко використовуватись у Франції. Але справжньою революцією став електричний телеграф (найпоширенішими системами були телеграф Кука і Вітстона та телеграф Семюела Морзе). Стали швидко прокладатись сухопутні та підводні кабелі, які з'єднали Європу зі Сполученими Штатами, був прокладений кабель в Африку, а в 1870 році запрацювала лінія Лондон – Бомбей. Тепер інформація, якою бізнесмен із Бомбея хотів поділитись зі своїм лондонським партнером, доставлялась до адресата менш, ніж за добу.

Паралельно з цією інформаційною революцією відбулася і революція транспортна, пов'язана з появою та розповсюдженням транспортних засобів нового типу – залізниці та пароплава. Тепер не лише інформація, але також люди та товари стали переміщатись світом набагато швидше і менш залежати від примх погоди.

Революції в комунікації та транспорту справили значний вплив на економіку світу, і саме завдяки ним формується те, що можна назвати «світовою економікою». Одним із показників легкості в обігу товарів та інформації є відмінність у цінах на сировину у різних місцях світу. Якщо у середині ХІХ століття відмінності в цінах на пшеницю в Чикаго, Лондоні та Бомбеї були близько 50 відсотків, то у 1913 році ці відмінності були не

більше 15 відсотків, тобто, зацікавлені особи знали актуальні ціни, вказані в іншому місці, і могли відправити товар із місця, де він коштував дешево, у місце, де він коштував дорого [2, с. 38].

Якщо ж глобалізацію XIX століття розглядати в фінансовому аспекті, то тут нас чекає несподіванка. У 1913 році близько 50 відсотків англійських заощаджень у банківській сфері відправлялись за кордон, за кордоном було інвестовано чверть французьких національних заощаджень тощо. І це набагато перевершує показники дня сьогоднішнього, бо нині жодна країна не може розраховувати на зовнішні притоки фінансування, у порівнянні з тими, які прямували в XIX столітті до Австралії, Канади та Аргентини [2, с. 38–39].

Правова інтеграція в XIX столітті була більш просунутою, ніж в наш час. Не важливо, де був підписаний контракт – в Калькутті чи в Лондоні, він мав однакову юридичну силу, чого не скажеш про сучасний стан справ, адже нині транснаціональні компанії стикаються з судовими ризиками у різних країнах [1].

У міжнародній міграції глобалізація XIX століття також випередила наш час. Зараз ми живемо у світі, в якому мобільність людей здається дуже високою. При цьому кількість емігрантів – осіб, які проживають не в тій країні, в якій вони народилися – сьогодні становить трохи більше 3 відсотків населення світу, а в 1913 році населення планети складалося з 10% іммігрантів.

Проте глобалізація XIX століття не змогла поширити процвітання багатих країн на бідні, а їхня нерівність лише збільшувалась. Так, у 1820 році в Індії ВВП на душу населення дорівнював 533 міжнародних долара (тут і далі – у перерахунку на долари 1990 року за системою Гірі-Хаміса), у 1913 році – 673 долари, а у Великій Британії ці показники склали 1707 і 4921 долара відповідно [5, с. 32, 180]. Отже, якщо за майже століття ВВП на душу населення в колоніальній Індії збільшився на 26%, то у метрополії – майже в три рази, при цьому, якщо у 1820 році різниця між ВВП Індії та Великої Британії складала 1174 долара, то у 1913 році – 4248 долара.

Як бачимо, великі географічні відкриття та колоніальна політика великих європейських країн заклали основи для формування проєкту глобальної (світової) економіки, але реалізація цього проєкту стала можливою завдяки революціям у засобах комунікації та в транспорті. У деяких аспектах (інвестиційному, правовому, міграційному тощо) глобалізація XIX століття була навіть більш інтегрованою, ніж сьогодні, але вона не могла вирішити проблеми подолання нерівності між країнами, яка лише збільшувалась.

Цій першій глобалізації поклала край подія, яка стала першим в історії глобальним військово-політичним конфліктом – Перша світова війна, яка велась передусім за переділ колоній. Друга хвиля глобалізації пішла лише після Другої світової війни, але це вже інша історія.

1. Acemoglu D., Johnson S., Robinson J.A. The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation. *American Economic Review*. 2001. Vol. 91, no. 5. P. 1369–1401.
2. Cohen D. Three Lectures on Post-Industrial Society. Cambridge, MA: The MIT Press, 2009. 119 p.
3. Halapsis A., Halapsis A. From monarchy to republic: King's power and public affair in ancient Kome. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Vol., no. 1. P. 5–17.
4. Hoffman P.T. Why Did Europe Conquer the World? Princeton, NJ: Princeton University Press, 2015. pp. 2–3.
5. Maddison A. The World Economy: Historical Statistics. Paris: OECD, 2003. 276 p.

Володимир ШАБЛИСТИЙ

завідувач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університет внутрішніх справ

(м. Дніпро, Україна),

доктор юридичних наук, професор

**ПРАВА ПОТЕРПІЛИХ ВІД КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

КПК України 2012 року у ч. 1 ст. 55 встановлено, що потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди; у ч. 2 ст. 55 – права та обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого [1].

Правовий статус потерпілого від злочину, його права та обов'язки чітко передбачені кримінальним процесуальним правом. Матеріальному кримінальному праву притаманне виділення двох учасників кримінальних відносин, які наділені відповідними правами та обов'язками, – це держава, в особі уповноважених на те органів, та особа, яка вчинила злочин. Потерпілий від злочину не є суб'єктом кримінально-правових відносин, оскільки він не здатен впливати на кримінальну відповідальність. Тобто у потерпілого від злочину немає кримінально-правових прав та обов'язків стосовно кримінальної відповідальності [2, с. 131].

Взагалі стан наукової розробленості питання потерпілого в кримінальному праві характеризується монографічними дослідження Т. Присяжнюк [3], М. Сенаторова [4], колективного дослідження під